

Kan man forstå infantil seksualitet uden en teori?

Jean Laplanches psykoanalytiske teori om forførelse, det seksuelle og oversættelse er en teori om den asymmetri, der er mellem barn og voksen på det seksuelle område – den voksne har et seksuelt ubevidste, og det har barnet ikke som udgangspunkt, hvorfor det seksuelle netop kommer udefra, fra den voksne til barnet. Den voksne fører for og barnet må lade sig forføre. Mens de grader af forførelse, der er på barnets udviklingsmæssige præmisser med Laplanches ord er humaniserende, udelukker den perverse forførelse barnets deltagelse i meningsdannelsen. Overgrebet indkapsles og er utilgængeligt for oversættelse og eksisterer derved som et fravær af betydning i barnets psyke – noget har fundet sted, men har ikke noget sted at være i psyken. Artiklen illustrerer, hvordan Laplanches psykoanalytiske teori om forførelse, det seksuelle og oversættelse kan bruges i forståelsen af infantil seksualitet og i arbejdet med seksuelle overgreb og seksuelle traumer hos børn.

FRA STUDIER I HYSTERI TIL HYSTERISKE STUDIER

Freud definerede psykoanalysen som en videnskab om det ubevidste og fastholdt igennem hele sit liv, at hans videnskabelige metode bestod af præcise, empiriske undersøgelser af hypoteser og teorier om det fænomen, han ville undersøge (Freud 1915). I sine tidlige studier i hysteri (Freud og Breuer 1893-1895) begyndte Freud at tale med sine patienter og lytte til det, de sagde, som vigtige empiriske vidnesbyrd, ikke kun om forholdet mellem den indre verden og den

ydre, men også om de dynamiske forhold, der herskede i det indre psykiske liv. Psyken var konstruerende i sig selv, hvorfor hverken symptomer eller erindringer kunne observeres som direkte aftryk af fortidige hændelser (Freud 1897). Siden Freud proklamerede, at hysterikere mestendels lider af reminiscenser (Freud og Breuer 1893-1895), af erindringsrester, og at realitetens sikre grund var forsvundet, fordi han havde opdaget, at det ubevidste ikke skelner mellem fantasi og realitet, har der hersket tvivl om, hvordan vi i virkeligheden skal forstå børns udsagn, handlinger og symptomer, når vi bliver i tvivl om, hvorvidt de har været udsat for seksuelle overgreb. Tvivlen om sandheden i børns erindringer om seksuelle overgreb rummer således også en mere grundlæggende tvivl om, hvordan vi i virkeligheden skal forstå virkeligheden, når denne ikke giver sig til kende på en måde, der kan befri os fra selv at skulle bidrage til betydningsskabelsen.

Debatten om, hvorvidt børn kan have falske erindringer om seksuelle overgreb, er bygget op omkring en falsk dikotomi mellem objektivitet og subjektivitet: Hvis noget kan afdækkes som det er i sig selv, løst fra den, der afdækker, må det være objektivt og derved sandt. Det er den neutrale detektivs arbejde: Der indsamles beviser, og der bevises. Hvis dette ”noget” derimod frembringes under tvivl og ved hjælp af dialog og fortolkning, er det subjektivt, fordi det er frembragt ved hjælp af subjekter. Det er konstrueret og dermed falsk.

Debatten om børns troværdighed har eksisteret siden 80'erne i USA og kom til Danmark i 90'erne i kølvandet på den første store sag herhjemme, den såkaldte Vadstrupgårdsag, hvor en pædagogmedhjælper fik tre et halvt års fængselsdom på baggrund af børnenes vidneudsagn alene. På den ene side stod vidnepsykologerne og kognitionspsykologerne, der med forskning i hukommelse og Theory of Mind kunne føre videnskabeligt bevis for, hvor nemt man kan inducere falske erindringer hos børn. På den anden side stod kliniske psykologer, der fastholdt, at det er en terapeutisk pligt at tro på, at klienten taler sandt (Zeuthen 2009). Forskning viser, at mere end 80% af mediernes opmærksomhed omkring dette emne handler om falske erindringer og falske anklager, hvilket står i skarp kontrast til, at mindre end 10% af rapporterne anslås at være såkaldt falske (Dalenberg 2000; Dalenberg, Hyland, Cuevas 2002; Dalenberg og Kelsey 2010). Fraværende i debatten er tvivlen om, hvordan vi møder barnet på barnets præmisser, og

fraværende er spørgsmålet om, hvorfor det er så vanskeligt, ikke kun for barnet at udtrykke sig, men også for de voksne at se og høre, hvad det er, barnet udtrykker. Fraværende er en diskussion om den modoverføring, der kan opstå og opstår på mange forskellige måder, når vi hver især og fra hver vores faglige udgangspunkt, som yderligere kan være forankret i forskellige videnskabelige paradigmer vil befri os fra tvivlens ubehag. Det, barnet udtrykker, giver vi tilbage til barnet i en form, der enten udelukker eller bekræfter, at et overgreb kan have fundet sted.

Da Freud måtte opgive sin tro på en entydig eller kausal sammenhæng mellem sine voksne patienters hysteriske symptomer og seksuelle overgreb i barndommen, mellem en hændelse og dens udtryk, måtte han opgive sin tro på, at naturvidenskaben kunne stå alene som forklaringsmodel og metode i forståelsen af den menneskelige psyke, og han undskyldte denne forandring i sit arbejde med, at det var *sagens natur*, der var skyld i dette frem for hans egne præferencer (Freud og Breuer 1893-1895). Han måtte lade sig udfordre af det fænomen, han forsøgte at forstå, og han måtte derfor tale med sine klienter i sin søgen efter at forstå deres lidelser. Og han opdagede, at hans patienters egne fortællinger og erindringer som brudstykker kunne bidrage til hans samlede forståelse af deres lidelser. I min forskning er *sagens natur* den diffuse og u håndgribelige infantile seksualitet, som jeg insisterer på, at vi i arbejdet med børn og mistanker om seksuelle overgreb må nærme os en forståelse af for bedre at kunne hjælpe børnene med at udtrykke sig. Men vi kan ikke komme denne *sagens natur* nærmere uden at vende blikket mod os selv og de forklaringsmodeller, vi så hurtigt griber til – forklaringsmodeller, der står uanfægtede hen som evidente i vores arbejde med disse sager.

Bancroft, en af “the grand old men” inden for den empiriske forskning om børn og seksualitet, afrunder en af sine vigtigste bøger *Sexual Development in Childhood* (2003) med at konstatere, at der mangler viden om den seksuelle udvikling i barndommen. Der mangler relevante metoder såvel som teori til at indsamle og indfange denne viden til en samlet model, der kan vejlede os i vores forståelse af sammenhængen mellem den seksuelle udvikling i barndommen og de seksuelle overgrebs traumatiserende effekt. Der findes mange empiriske undersøgelser, der med forskellige metoder forsøger at indfange såkaldte data om denne sammenhæng, men de fremstår spredte og løse fra en definition af det, der søges ind-

fanget. Empirien fremstår uden teori. Seksualiteten observeres uden et teoretisk afsæt, eller den observeres med aprioriske definitioner, uden at der stilles spørgsmål ved, hvis seksualitet det egentlig er, der observeres – den voksnes eller barnets? I spørgsmålet om hvordan vi skal forstå fraværet af teori, svarer Bancroft, at det i mange år har været politisk ukorrekt at spørge til, hvorfor børn bliver påvirket af seksuelle overgreb, og hvorfor de gør det på forskellige måder og i forskellige grader, da det kan stille spørgsmålstegn ved overgrebets ødelæggende natur: “Hvorfor spørger du om, hvorfor han er blevet ødelagt, når kendsgerningen er, at han er blevet ødelagt?”, konstaterer Bancroft tørt (Bancroft 2003: 450). Måske har Bancroft ret, når han fortsætter, at det er et politisk behov for at gøre feltet til noget generelt og almengyldigt, der har forhindret teorier om seksualitetens relationelle faktorer i at udfolde sig, da et fokus på relationens betydning for denne udvikling kan lukke op for uendeligt mange måder, hvorpå seksualiteten kan udvikle sig og udtrykke sig på godt og på ondt (ibid.).

Jeg har lyst til at tilføje, at det videnskabelige projekt også er forbundet med et politisk projekt, og dette i højere og højere grad, i takt med at det faste tilskud til universiteterne formindskes, og kravet om ekstern finansiering forøges og målrettes den kvantitative forskning. Men forskning i seksuelle overgreb er svær at indsnævre til kvantificerbare sammenhænge mellem kausale faktorer, når sagens natur udfolder sig og udvikler sig i ligeså mange forskellige relationer, som der findes børn og voksne. Sagens kompleksitet forsvinder med barnet, når det lukkes ud med badevandet i et enstemmigt politisk og videnskabeligt mantra om, at sandhed er lig med evidens. Men jagten på indlysende sandhed i sager med mistanker om seksuelle overgreb er en frugtesløs jagt, og sagens natur forsvinder ud af hænderne på de mennesker, der har med børn at gøre i deres dagligdag. Og med sagens natur forsvinder disse menneskers legitimitet som fortolkende og tvivlende subjekter. Da Freud gav afkald på at finde en naturgiven objektivitet, begav videnskaben sig ud for at finde den igen og bevægede sig fra Freuds studier i hysteri til nutidens hysteriske studier. Den hysteriske fortrængning udtrykker sig som hovmod. Ligesom det hysteriske symptom i sin natur er en kropslig ageren uden psykisk refleksion, er jagten på en entydig og endegyldig sandhed en hovmodig ageren, der lader refleksionen over, hvad sagens natur egentlig er, stå uanfægtet tilbage.

I jagten på det entydige symptom dominerer en kvantitativ forskning primært baseret på observation, og en implicit præmis for disse observationer er forventningen om, at seksuelle overgreb må udtrykke sig seksuelt, seksuelt i betydningen kropsligt. Og hvis vi kan skabe et kontinuum over såkaldt normal og afvigende seksuel adfærd hos børn, må dette kunne bruges som målestok for vores udredning af sager med mistanker. Mistanken må angribes med afdækning (Elkovitch 2009, Friedrich 2007).

Empiriske studier af børns seksuelle adfærd og adfærdens sammenhæng med seksuelle overgreb er typisk baseret på retrospektive interview- eller spørgeskemaundersøgelser med voksne om deres seksuelle adfærd i barndommen eller observationer af børnene foretaget af forældre, af fagfolk, eller af forskere (ibid.). Det er almindeligt observeret, at børn har selvstimulerende adfærd samt voyeuristisk og ekshibitionistisk adfærd. De rører ved sig selv, de kigger og vil gerne vise sig frem. Adfærden er forbundet med barnets alder. Hyppigheden af nogle former for seksuel adfærd er faldende med alderen, mens hyppigheden af andre former for adfærd er stigende med alderen. Alligevel er der en større variation i små børns adfærd end i stores. De er mere tilbøjelige til at deltage i mange forskellige former for lege med et såkaldt seksuelt indhold. Det er sjældent, at der rapporteres om seksuel adfærd af mere aggressiv eller voksen karakter. Disse former anses typisk for at være problematiske og bekymrende og kaldes seksuelle adfærdsproblemer. Studierne finder en sammenhæng mellem alvorligheden af overgrebet og alvorligheden i barnets adfærd. Men undersøgelserne konkluderer samstemmigt, at børn udviser seksuelle adfærdsproblemer af mange forskellige årsager, og at adfærden aldrig er kausalt sammenhængende med, hvad barnet har oplevet eller været udsat for, men at børn med seksuelle adfærdsproblemer som regel har en mere belastet baggrund og har oplevet mere modgang end deres jævnaldrende (ibid.).

Når et barn har en adfærd, som bekymrer, først og fremmest fordi vi ikke ved, hvordan vi skal forstå adfærden, må vi altid opfatte barnets ytring som et svar eller nærmere et forsøg på at forstå en henvendelse, der kommer til barnet udefra, fra barnets omkringliggende verden. Barnet forsøger med sin adfærd at besvare et spørgsmål, en gådefuld meddelelse fra en voksenverden fuld af betydninger, som barnet ikke har mulighed for at dechifrere eller forstå med sin endnu umodne psyke. (Laplanche 2011a) Og netop

derfor kan barnets svar eller løsning på ikke at kunne give det uforståelige betydning blive udtrykt gennem kroppen, ganske som hos Freuds hysterikere. Den seksuelle adfærd kan være udtryk for, at barnet har været udsat for et overgreb, men det er langt fra sikkert, at det er i relation til en faktisk seksuel krænkelse, at barnets adfærd skal forstås. Seksuelle overgreb kan have mange forskellige udtryk, symptomer, tegn og signaler, der tilsammen giver et meget diffust og usammenhængende billede af, hvad det i virkeligheden er, barnet har været udsat for, mens børn uden en sådan udsathed kan have en meget insisterende seksuel adfærd uden andre tilsyneladende tegn på mistriivsel (Zeuthen 2012a, 2012b).

Hvordan kan vi nuancere vores endelige vurderinger af, om barnet er udsat, og hvordan kan Laplanches teori om forførelse, seksualitet og oversættelse kvalificere os? Laplanches teori er vanskelig. Alligevel oplever jeg stor lydhørhed, når jeg underviser mange forskellige faggrupper, der arbejder i det svære felt omkring børn, seksualitet og seksuelle overgreb, og jeg tror, det er fordi teorien legitimerer de studerende som fortolkende og tvivlende subjekter. Teorien giver plads til det menneskelige blik, til *deres* blik.

Freud skrev, at vi kun kan nå vores objekter ad omveje, og at observation ikke kan stå alene:

Iagttagelsen af barndommen har den ulempe, at den bearbejder objekter, der let kan misforstås, og at psykoanalysen bliver besværliggjort ved kun at kunne nå sine objekter såvel som sine konklusioner ad store omveje; i deres samvirke opnår begge metoder imidlertid en tilstrækkelig grad af sikkerhed i erkendelsen (Freud 1905: 101).

Og Laplanche tilføjer, at vores undersøgelser aldrig blot kan være et spørgsmål om at observere – det er observationen i sig selv, vi må prøve at undersøge og blive bedre til at forstå – på den ene side vores observation af barnet og på den anden side det, vi tillægger barnet, når vi observerer, det, der kommer fra os selv. Frem for at skelne mellem observation og fortolkning må vi blive bedre til at lægge mærke til de elementer af fortolkning, der altid vil være en del af vores observation (Laplanche 2011b: 241). Ofte er vi ikke bevidste om den baggrund, vi selv vurderer ud fra, fordi det seksuelle har sit eget domæne, der eksisterer uden for sproget og uden for gængse omgangsformer og samtaleemner. Mistanker om seksuelle overgreb

udfordrer os og fordrer, at vi gør brug af vores bedste dømmekraft og fortolkning – af analyse. Uden en teoretisk ramme, hvorfra vi kan forstå udviklingen af seksualitet, forbliver vores udredninger og vurderinger private og diffuse med reference til vores eget ubevidste. Det seksuelle er i denne sammenhæng en udvidet seksualitet, der ikke svarer til den voksnes målrettede og vidende seksualitet, men som alligevel er dens fundament og dens udgangspunkt – en udvidet seksualitet, vi har fortrængt, at vi rummer, fordi vi tror, at vores voksne seksualitet kan tage patent på, hvad seksualitet i virkeligheden er. Den voksnes seksualitet har taget seksualiteten i besiddelse som selvskrevet arving til barndommens seksualitet (Laplanche 2001).

Sagerne fordrer et tydningsarbejde, og derfor må vi sætte os selv i arbejde, på en helt anden måde end den det observerende paradigmes blik hidtil har beskyttet os imod. Vi har undladt at tale om, at børn også påvirker os, når vi er sammen med dem; at det ikke kun er børnene, der nyder at blive puslet på puslebordet eller sidde på skødet, men at disse situationer også vækker nydelse i os; at det vækker det seksuelle i os, men en seksualitet, der ikke er defineret af den voksnes genitale og målrettede seksualitet – en anden seksualitet, som ikke desto mindre er nærende og betydningsfuld i relationer mellem børn og voksne (Laplanche 1987).

FOREBYGGELSE SOM FORSVAR

Den samfundsmæssige kamp mod seksuelle overgreb udtrykker sig først og fremmest gennem forebyggelsesprogrammer rettet mod skolebørn, hvor barnet skal tilegne sig viden og færdigheder, der kan beskytte mod seksuelle overgreb. Fælles for disse programmer er en apriorisk forudsætning om, at forebyggelse hjælper barnet med at forsvare sig mod udefrakommende seksuelle overgreb, det vil sige hændelsen i sig selv. Traumatet defineres her som et fysisk traume, hvor der ikke skelnes mellem det fysiske overgreb og det psykiske traume, mellem hændelsen i sig selv og det efterfølgende traume (Gammelgaard 2010). Der opstår mange diskussioner og overvejelser om metode og etik i kølvandet på disse programmer. Det er meget vanskeligt at måle sammenhængen mellem forebyggelse og forekomsten af overgreb, og der hersker tvivl om, hvorvidt forebyggelsesprogrammerne reducerer overgreb, eller udelukkende giver børnene nogle evner og noget viden, de kan vise og redegøre for i kontrollerede forsøgssituationer. Nogle forskere stiller spørgsmålstegn ved, om forebyggelse kan skade ved at introducere børn

for emnet og derved gøre dem bange for voksne, berøring og seksualitet – bekymringer, der ifølge nogle evalueringer af programmerne viser sig at være velbegrundede. Disse skolebaserede tilgange har været meget brugte, blandt andet fordi forældre er mere villige til at acceptere, at undervisningen foregår i skoleregi, da mange tror, at de fleste overgreb sker uden for hjemmet. Dette står i alarmerende kontrast til, at langt størstedelen af alle seksuelle overgreb finder sted i nære relationer og i hjemmet! (Zeuthen og Hagelskjær 2013)

Forebyggelsesstrategier udtrykker sig også ved, at det er blevet loypligtigt for daginstitutioner at formulere deres egne regler om, hvordan børn og voksne må og ikke mindst *ikke* må omgås i de institutioner, hvor børnene tilbringer mange timer af deres liv; regler om, hvorvidt der må opstå særlige relationer mellem børn og voksne eller ej – relationer, hvor børn knytter sig mere til nogle voksne end andre; regler om hvor tæt kropskontakten må være mellem børn og voksne – må børn sidde på skødet af en voksen og blive trøstet, og må mænd skifte ble? Også relationerne børnene imellem bliver defineret i disse nyformulerede samværs politikker. Må børn kysse hinanden på munden eller andre steder; hvad må de, og hvad må de ikke lege, og hvor kan legen finde sted? Hvor meget tøj må børn tage af, når solen skinner, og soppebassinet er blevet fyldt med vand? Og hvordan kan pædagogerne klæde sig på en måde, der ikke virker grænseoverskridende? (Buch Leander, E.M., K.P. Munk & P. Lindsø Larsen 2012/2013) Foranstaltninger, der skal forsvare barnet mod udefrakommende angreb og forsvare personalet i at blive mistænkt for sådanne. Regler for nærhed, samvær og intimitet, hvor intimiteten og spontaniteten udryddes, fordi vi er bange for, hvad den udtrykker og indeholder, og hvor den kommer fra. Er det barnets fantasi, der udtrykker sig, eller er der sket noget i virkeligheden, som bør vække vores bekymringer?

DEN GENERALISEREDE FORFØRELSE

Med sin teori om den generaliserede forførelse og om det seksuelle viser Laplanche, hvordan fantasi udgør forbindelsen mellem henholdsvis seksualitetens ydre i form af den voksnes enigmatiske meddelelse og seksualitetens indre i form af det såkaldte kildeobjekt, Laplanches ord for den fortrængte drift forstået som den uoversatte rest af den voksnes forførelse af barnet (Zeuthen og Gammelgaard 2010). Laplanches forførelsesteori definerer forførelsen som en generel præmis iboende den asymmetri, der findes mellem de voksne

og barnet, en præmis, der på godt og ondt kan forvaltes på forskellige måder af den voksne, der fører for i barnets udvikling (Laplanche 1970, 1987, 1997, 1999, 2011). Derfor kan udgangspunktet for det infantile seksuelle moment hverken forstås i adfærdsmæssige termer eller som ren fantasi. Det infantile seksuelle moment er skabt på et somatisk determineret tidspunkt gennem barnets forsøg på at dechiffrere indtryk, der tilkendegiver seksuelle temaer, og derfor ophidser barnet. På dette tidspunkt kan spændingen opnå en autoerotisk kvalitet af før-lyst. Det, der ikke organiseres på denne måde synker til en vis grad ned i det ubevidste, hvor det eksisterer som de ubevidste fantasiers indre kerne – tingen eller tingsrepræsentationen (Freud 1915), som er utilgængelig for refleksion og umulig at stadfæste i tid og sted, men som ikke desto mindre, for nogle individer og i nogle tilfælde, er aktuelle og til stede (Scarfone 2001). Disse momenter, som vedbliver med at få nye indtryk og udtryk i barnets fantasiliv, inklusive de seksuelle fantasier, rækker tilbage ikke kun til sproget mellem voksen og barn, men også til de måder, dette sprog har eller ikke har været oversat og fået betydning i relationen (Zeuthen og Gammelgaard 2010).

Med sin teori gør Laplanche det klart, at det seksuelle opstår gennem den måde, hvorpå den voksne møder barnets lyst, og det er en præmis for barnets udvikling, at barnet er prisgivet den voksnes fortolkning af lysten. Hans teori kan forklare, hvorfor vi må opgive en frugtesløs jagt på utvetydige symptomer på seksuelle overgreb, og den kan fastholde os i, at det ikke er et spørgsmål om, hvorvidt et barn er eller ikke er blevet forført, men snarere om hvordan og på hvis præmisser forførelsen fandt sted. Laplanche insisterer på, at det er relationen mellem den voksne og barnet, der må udgøre kernen i vores forståelse af, hvordan infantil seksualitet er potentielt traumatiserende. Den voksne henvender sig til barnet med en særlig form for omsorg, der er karakteristisk for den specifikke voksne, og det mærker barnet. Med omsorgen følger en meddelelse; den voksne deler noget med barnet, og betydningen af dette er udenfor barnets rækkevidde. Henvendelsen er enigmatisk, fordi det seksuelle er enigmatisk. Ikke desto mindre må barnet tillidsfuldt lade sig forføre af den voksnes omsorg, fordi det er den voksne, der sørger for barnets overlevelse.

For Laplanche er forførelsen et universelt fænomen – det er en fundamental antropologisk situation skabt af det faktum, at den voksne har et seksuelt ubevidste, og det har barnet ikke. Således

genlæser Laplanche Freuds forførelsesteori og hans senere opgivelse af denne ved at tilføje, at barnet altid bliver forført af en specifik voksen, og at barnet registrerer den voksnes seksualitet og prøver at forstå dens betydning (Gammelgaard 2010). På denne måde drives barnet fra at være passivt og åbent til aktivt at kunne lukke sig om sig selv og give seksualiteten betydning. Og når puberteten ankommer, og seksualiteten bliver genital og målrettet, er dens plads allerede taget af de infantile drifter:

Når det kommer til seksualitet, er mennesket underlagt det største af alle paradokser: Det, der er erhvervet gennem drifterne, går *forud* for det medfødte og instinktive på en sådan måde, at når den instinktive og tilpasningsdygtige seksualitet opstår, viser det sig, at dens "plads" så at sige allerede "er taget" af de infantile drifter, som altid allerede er tilstede i det ubevidste (Laplanche 2001: 49).

Pladsen er allerede taget, skriver Laplanche, fordi seksualiteten allerede har fået betydning i relationen mellem barnet og den voksne, før barnet var i stand til at forstå betydningen af det. Derfor er det den voksnes opgave at lade noget af pladsen stå åben ved at være ude af stand til at forklare betydningen af den enigmatiske seksualitet, så barnet selv med tiden og i takt med sin biologiske udvikling kan give sin seksualitet betydning. Måden hvorpå barnet indtil da er blevet draget omsorg for, og måden hvorpå det seksuelle på én gang har været nærværende, utilgængeligt og enigmatisk mellem barnet og den voksne, etablerer seksualitetens udgangspunkt (Laplanche 1987). Når seksualiteten også bliver instinktuelt, er dens fundament allerede blevet etableret i os gennem den anden.

DEN PATOLOGISKE PERVERSE FORFØRELSE

De fleste metoder til udredning af mistanker om seksuelle overgreb mangler en integreret og afgørende forståelse for, at barnets oplevelser og udtryk altid er forankret i en familie med specifikke relationer og med ubevidste konflikter knyttet til de voksne, der tager sig af barnet. At undersøge barnet løsrevet fra en teoretisk definition af det infantile seksuelle ubevidste synes forenklet og idealistisk og placerer feltet i den samme paradoksale situation, som Freud oplevede og forsøgte at overkomme for mere end hundrede år siden. Mens vi observerer barnet glemmer vi at inddrage den voksne anden. Det,

der er fraværende, siger Laplanche, er undersøgelsen af, hvordan det er forældrenes eller omsorgspersonernes gådefulde meddelelser, der gør indtryk og udvikler sig hos barnet:

[D]er hvor de svigter er, når det kommer til gisninger om virkningen og udviklingen af meddelelserne fra forældrene.

Der hvor de svigter er netop i observationen – med hvilket jeg mener den psykoanalytiske observation – af voksne, omsorgsgiverne eller disse børns forældre (Laplanche 2011b: 245-446)

Vi glemmer at observere meddelelsens afsender.

I modsætning til den empiriske videnskabs kontinuum over barnets adfærd udtrykker Laplanches teori et kontinuum af forførelse, fra den enigmatiske og alligevel humaniserende forførelse til den patologiske, perverse forførelse, hvor kommunikationen er afvigende eller udelukkende på den voksnes præmisser. Mens den humaniserende forførelse er den generaliserede forførelse, hvor den voksne forfører barnet med sin kærlighed, er den perverse forførelse krænkende, fordi den involverer den voksnes genitale seksualitet (Laplanche 1987, 1999, 2011a). Laplanche deler den voksnes ubevidste i henholdsvis en fortrængt del, det der almindeligvis kendes som det ubevidste, og en indkapslet del, et indre fremmedlegeme. Ifølge Laplanche er det fra denne indkapslede del af det ubevidste, at de seksuelt krænkende handlinger kommer. Den indesluttede enklave i det ubevidste er en indkapslet del af psyken, et sted hvor ingen psykisk elaborering eller repræsentation kan finde sted. Meddelelsen fra den voksne til barnet gennem det seksuelle overgreb, der stammer fra denne enklave, synes at påvirke barnets psyke på en særlig måde. Barnet gives ingen plads til at oversætte betydningen af disse beskeder fra den voksne, hvorved kløfter af noget urepræsenterbart, noget der ikke har været genstand for psykisk betydningsdannelse, placeres som et fremmedlegeme i barnets psyke. Noget har fundet sted, men har ikke noget sted at være i barnets psyke og eksisterer i et slags psykisk limbo, der fastholder barnet og tvinger barnet til at beskæftige sig med det og cirkulere omkring dets fravær af betydning. Dette er i modsætning til den generaliserede forførelse, hvor barnet inviteres til at deltage i en betydningskabende proces trods relationens asymmetri, en betydningsdannelse, der også er på barnets præmisser og i barnets tempo (Laplanche 2011c: 299-300).

Laplanche beskriver det seksuelle overgreb som en intromission af meddelelser, som barnet er den passive modtager af uden mulighed for at oversætte dem. Med hans egne ord relaterer intromission sig til analitet og oralitet frem for til kroppens overflade eller hudjag som et hele. Det seksuelle overgreb relaterer sig ikke til kroppens opfattelsesperiferi, sådan som den generaliserede forførelse ville gøre det, men bevæger sig udenom barnets spirende jeg (Laplanche 1999: 137). Den indkapslede del af meddelelsen er ude af rækkevidde for barnet. For at oversættelsen skal kunne finde sted, skal den voksnes ubevidste fungere på et niveau, hvor barnet kan deltage i relationen gennem oversættelse og derved betydningsdannelse. Intromissionens voldelige indtrængen skaber et brud i barnets udvikling, fordi overgrebet ikke er genstand for psykisk repræsentation. Den forseglede besked fra den voksne bliver forsejlet i barnet også.

I sin artikel "Fear of Breakdown" skriver Winnicott: "det, der i fortiden endnu ikke var genstand for erfaring, fandt ikke desto mindre sted," (Winnicott 1974: 105). Det, der har fundet sted, har ikke noget sted at være, fordi barnets psyke endnu ikke er et sted, der er struktureret på en sådan måde, at barnet kan skabe betydning ud af traumet. De franske psykoanalytikere Botella og Botella ville tilføje, at det, der er sket, er en negativitet,

et voldeligt og pludseligt fravær af topografier og psykiske dynamikker, bruddet på psykisk sammenhæng og sammenbruddet af primære og sekundære processer, alt imens jeg'et mister dets midler. Denne brutale desorganisering har sin oprindelse, ikke i en perception, men i fraværet af betydning i den voldelige overflod af spænding og i jeg'ets tilstand af nød: i jeg'ets manglende evne til at danne en repræsentation af dem, at præsentere dem for bevidstheden (Botella og Botella 2005: 116).

Traumet er først og fremmest et fravær eller en negativitet i forhold til det, der kunne og skulle have fundet sted.

AT LYTTE TIL AT LYTTE

Når vi anvender Laplanches teori i vores kliniske forskning i seksuelle traumer, prøver vi at indfange dette fravær, disse brud eller kløfter af det urepræsenterbare, som ikke er direkte tilgængeligt og alligevel så nærværende i klinisk praksis. Vi undersøger, hvordan børnenes kropslige udtryk er forbundet med deres indre såvel som

med deres ydre verden. Vi ønsker at forstå, hvordan kroppen udtrykker det, der ikke kan repræsenteres, symboliseres og integreres i psyken, netop fordi en oprindelig oplevelse som sådan aldrig har været situeret som enten kommende indefra eller fra det ydre. Gennem langvarige terapiforløb med børn, parallelle forløb med deres forældre – eller gennem brugen af det projektive billedmateriale “Spillerum” (Zeuthen 2013; Zeuthen, Busck og Hagelskjær), vi har udviklet på baggrund af Laplanches teori – på én gang repræsenterer, genskaber og undersøger vi de fantasier, der indtil da ikke har været mulige at udtrykke for børnene, fordi de ikke har haft mulighed for at konstruere og repræsentere dem i relationen. Derved hjælper vi børnene med at skabe en forbindelse mellem deres indre og deres ydre verden ved at trække fantasierne ind i det rum, som relationen udgør. Fantasierne bliver virkelige, fordi vi giver dem betydning ved at sætte ord på barnets handlinger og ytringer i relationen, en relation, der også repræsenterer virkeligheden, men en anden generaliseret virkelighed end den perverse, som den seksuelt krænkende relation har defineret. Barnets ytringer skal forstås på baggrund af den virkelighed og insisteren, som de, på trods af deres uhåndgribelige natur, giver sig til kende med (Scarfone 2001). Infantil seksualitet kommer til udtryk i relationen og kan derfor ikke forstås løsrevet fra denne. Det fordrer, at den voksne lytter fordomsfrit, for i det seksuelles domæne er der ingen symmetri eller synkronitet mellem barn og voksen. Og vi skal lytte til vores egne måder at lytte på (Faimberg 1996). Infantil seksualitet taler, og vi skal lytte til driften i os selv og i den anden som vidnesbyrd om det, der ikke er direkte tilgængeligt (Gammelgaard 2010), men som alligevel finder sted i mellem os, fordi infantil seksualitet aldrig tier.

Forskningen viser, at jo værre det seksuelle overgreb er, jo flere fantasifulde og i retslig sammenhæng utroværdige elementer er der i barnets vidneudsagn. Forskningen viser også, at den voksnes evne til at vurdere udsagnets sammenhæng med realiteten bliver gradvist dårligere, i takt med at antallet af fantasifulde elementer er stigende. Og når barnet mærker, at den voksnes tro på barnet er svigtende, reagerer barnet ved at tilføje flere fantasifulde elementer for at fastholde en sammenhængende betydning i sit indre og for at fastholde en relation til den voksne (Dalenberg 2000; Dalenberg, Hyland, Cuevas 2002; Dalenberg, Kelsey 2011; Brilleslijper-Kater 2004).

Uden en teoretisk definition af infantil seksualitet som noget, der finder sted mellem barn og voksen, kan vi ikke vedkende os vo-

res ubevidste reaktioner og derved undersøge hos os selv, hvad det er, barnet prøver at forstå i sine henvendelser til os. Med begreberne overføring og modoverføring kan man sige, at vi ikke kan forstå endelige styre de processer, der udspiller sig mellem os og barnet, hvis vi ikke erkender, at de finder sted – at barnet sætter en bevægelse i gang i os og rører ved vores infantile seksualitet – og at barnet kan mærke dette. Infantil seksualitet finder sted mellem barnet og den voksne, og fordi den voksne og barnet ikke har samme mulighed for at forstå dette “sted”, må den voksne, udover at reagere på hvad barnet henvender sig med, også reagere på hvad barnets behov vækker i den voksne. Ingen oprindelig scene vil nogensinde kunne konstrueres med henblik på at forstå, hvad disse børn har oplevet. Børnenes udtryk repræsenterer en gådefuld andens meddelelse, som med Botella og Botellas ord altid er indeni og udenfor – altid i virkeligheden og i fantasien. (Botella and Botella 2005)

LITTERATUR

- Bancroft, John: *Sexual Development in Childhood*. Indiana 2003
- Botella, César; Botella, Sára: *The Work of Psychic Figurability*. Hove/New York 2005
- Brilleslijer-Kater, Sonja N.: *Beyond Words*. Amsterdam 2004
- Dalenberg, Constance J.: *Countertransference and the Treatment of Trauma*. Washington DC 2000
- Dalenberg, Constance J.; Hyland, Karen Z.; Cuevas, Carlos A.: ”Sources of Fantastic Elements in Allegations of Abuse by Adults and Children”, s. 185-204 i *Memory and Suggestibility in the Forensic Interview*. London 2002 (2001)
- Dalenberg, Constance J.; Paulson, Kelsey L.: “Scientific Progress and Methodological Issues in the Study of Recovered and False Memories of Trauma”, i *The Impact of Early Life Trauma on Health and Disease*. New York 2010
- Elkovitch, Natasha; Latzman, Robert D.; Hansen, David J.; Flood, Mary Fran: “Understanding Child Sexual Behavior Problems: A Developmental Psychopathology Framework”, i *Clinical Psychology Review* 29 (7) 2009
- Faimberg, Haydée: “Listening to Listening”. I *International Journal of Psychoanalysis* 77 (4). 1996
- Freud, Sigmund; Breuer, Josef: “Studies on Hysteria” i *Standard Edition Volume II*. London 1955 (1893-1895)
- Freud, Sigmund: “Letter 69 (September 21). Extracts From the Fliess Papers”, i *Standard Edition Volume 1*. London 1966 (1897)
- Freud, Sigmund: *Afhandling om seksualteori*. København 1985 (1905)
- Freud, Sigmund: “Drifter og driftsskæbner”, i *Metapsykologi I*. København 1975 (1915)
- Friedrich, William N.): *Children with Sexual Behaviour Problems. Family-based Attachment-focused Therapy*. New York 2007
- Gammelgaard, Judy: *Betweenity. A Discussion of the Concept of Borderline*. London 2010

- Laplanche, Jean: *Liv og død I psykoanalysen*. Aarhus 1997 (1970)
- Laplanche, Jean: *Nye fundamenter for psykoanalysen*. Aarhus 1990 (1987)
- Laplanche, Jean: "The theory of seduction and the problem of the other", i *International Journal of Psychoanalysis* 78. 1997
- Laplanche, Jean: "Implantation, Intromission", i *Essays on otherness*. London 1999
- Laplanche, Jean: "Three Meanings of the Term 'Unconscious' in the Framework of the General Theory of Seduction", i *Freud and the Sexual: Essays 2000-2006*. New York 2011a
- Laplanche, Jean: "Levels of Proof", i *Freud and the Sexual: Essays 2000-2006*. New York 2011b
- Laplanche, Jean: "Incest and Infantile Sexuality", i *Freud and the Sexual: Essays 2000-2006*. New York 2011c
- Leander, Else-Marie Buch; Munk, Karen Pallesgaard; Larsen, Per Lindsø: *Retningslinjeundersøgelsen 2012* Aarhus 2012
- Masson, Jeffery M.: *The Complete Letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess 1887-1904*. London 1985
- Scarfone, Dominique: "Sexual and Actual", i *Infantile Sexuality and Attachment*. New York 2001
- Winnicott, Donald W. (1974): "Fear of Breakdown", i *International Journal of Psychoanalysis* 1
- Zeuthen, Katrine: *Kærlighed og overlevelse. Barneseksualitet og seksuelle overgreb*. København 2009
- Zeuthen, Katrine: "Børns seksualitet", i *Månedsskrift for læger i almen praksis*, april 2012a
- Zeuthen, Katrine: "Seksuelle overgreb mod børn", i *Månedsskrift for læger i almen praksis* juni/juli 2012b
- Zeuthen, Katrine: *Spillerum. Et undervisningsmateriale om følelser, grænser og seksualitet*. Til SISO. Odense 2013
- Zeuthen, Katrine; Gammelgaard, Judy: "Infantile Sexuality. The Concept, its History and Place in Contemporary Psychoanalysis", i *The Scandinavian Psychoanalytic Review* 1 (33). 2010
- Zeuthen, Katrine; Hagelskjær, Marie: "Prevention of Child Sexual Abuse: Analysis and Discussion of the Field", i *Journal of Child Sexual Abuse* 26. 2013
- Zeuthen, Katrine; Hagelskjær, Marie; Busck, Astrid: *Udvikling af Spillerum*. Til SISO, Socialstyrelsens hjemmeside, forventes publiceret i 2015